

Eindevaluatie project de Doorbraak

Inhoudsopgave

1.	Eindevaluatie project de Doorbraak	3
	Inleiding	3
2.	Conclusies, leer- en verbeterpunten.....	4
3.	Hoe het begon	5
4.	Projectinhoud.....	6
	Doelstelling project	6
	Aanpak.....	6
	Vorbereiding	6
	Uitvoering	7
	Behaalde resultaten	10
	Bijdrage aan programmadoelen	13
5.	Projectbeheersing.....	14
	Planning	14
	Financiën	16
	Inrichtingskosten	17
	Grondaankopen	17
	Aanbestedingen	18
	Organisatie	18
	Kwaliteit	19
	Risicomanagement.....	20
	Communicatie	20
	Grondverwerving	23
6.	Bestuurlijke besluiten	25
7.	Overdracht naar beheer en onderhoud	25
8.	Conclusies, leer- en verbeterpunten.....	26
	Communicatie	26
	Inrichting.....	26
	Bestuurlijke daadkracht	27
	Continuïteit	27
	Financiën	28
	Doelen	28
	Extra resulaten.....	29
	Bijlagen.....	30

1. Eindevaluatie project de Doorbraak

Inleiding

De Doorbraak, een prachtig gebied dichtbij Almelo. Wie tegenwoordig langs de beek fietst, denkt waarschijnlijk dat deze er al vele decennia ligt. Niets is minder waar. Pas twee jaar geleden werd dit unieke en omvangrijke project, met een grote investering van voormalig waterschap Regge en Dinkel en fusiewaterschap Vechtstromen, formeel afgesloten. Dit was op 31 september 2016 in Bornerbroek, in aanwezigheid van een groot aantal aanwezigen. Hier kwamen ook de landelijke waardering en bekendheid weer naar voren. Er was die dag, net al in de jaren ervoor, weer volop belangstelling van de regionale en lokale pers. Het project werd in 2016 tevens geprezen door de deltacommissaris, tijdens het Deltacongres. In de afgelopen jaren werd de Doorbraak vaak genoemd als een voorbeeld voor toekomstige grote investeringsprojecten.

"Het belang van de Doorbraak gaat veel verder dan de regio Twente. Natuurlijk staat voorop dat het project de problemen in de regio oplost. Natuurlijk gaat het erom de waterberging te verbeteren om ervoor te zorgen dat de inwoners van vooral Almelo droge voeten houden. En dat er nieuwe natuur- en recreatiemogelijkheden worden gecreëerd. Maar het project betekent meer dan dat. Het laat zien dat ons land steeds beter wordt in het bouwen met de natuur, in plaats van ertegen. De Doorbraak laat zien hoe belangrijk 'de kracht van de combinatie' is: de functies veiligheid, natuur, landbouw en recreatie zijn gecombineerd rond een nieuwe waterloop. Er zijn veel partijen bij betrokken en het resultaat mag er zijn!", schreef de toenmalige minister van Infrastructuur en Milieu Melanie Schultz van Haegen in haar voorwoord in een boekje over de Doorbraak.

Samenvattend is de Doorbraak een uniek project op het gebied van integraal waterbeheer, waarbij door middel van intensieve samenwerking tussen vele partijen een 13 kilometer lange nieuwe beek is gerealiseerd.

Gezien de omvang en impact verdient het project een uitgebreide en grondige evaluatie. Zodat kennis geborgd wordt en leerpunten meegenomen kunnen worden in de toekomst.

Leeswijzer

In deze evaluatie wordt ingegaan op de volgende onderwerpen:

- Projectinhoud; in welke mate zijn de doelen en beoogde resultaten gerealiseerd?
- Projectbeheersing; hoe verliep de beheersing van tijd, geld, organisatie, risico's, kwaliteit en communicatie in relatie tot de doelen en beoogde resultaten? Bestuurlijke besluiten; welke besluiten zijn wanneer genomen? Zie hiervoor ook de bijlagen 1 en 2 bestuurlijke procesgang.
- Afronding en overdracht project; in welke mate is het project volledig afgerond en welke activiteiten resteren na afronding van deze evaluatie?

2. Conclusies, leer- en verbeterpunten

Terugkijken naar een omvangrijk project als de Doorbraak geeft stof tot nadenken op verschillende gebieden. Een project met een lange looptijd zorgt voor onvoorziene kansen en mogelijkheden, brengt vele initiatieven tot leven, maar zorgt ook voor leerpunten. De belangrijkste conclusies staan hieronder beknopt weergegeven. Ze worden in hoofdstuk 8 verder uitgewerkt.

Financieel

De totale projectkosten zijn €52,5 miljoen en zijn daarmee €11,7 miljoen hoger uitgekomen dan bij de start geraamd. Ook de totale projectopbrengsten zijn €4,1 miljoen hoger uitgekomen. Als resultante vielen de netto projectkosten (kosten minus opbrengsten) €7,6 miljoen hoger uit. De doelstelling om 50% van de inrichtingskosten extern te financieren is bijna volledig gehaald. Dit werd 49,5 %. Het project is financieel duurder geworden. Het bestuur besloot hier tussentijds steeds tijdig over.

Doelen

Het eindresultaat van de Doorbraak is met een paar maanden uitloop bereikt. Op de dam in de Loolee na is het ontwerp volledig uitgevoerd en deze voldoet aan de gestelde hydrologische uitgangspunten. Het water stroomt nog niet volledig in de Doorbraak, maar de veiligheid van het gebied is gewaarborgd. De overdracht van het beheer en onderhoud vindt dit jaar plaats.

Effecten

De afkoppeling van het stedelijk water is gerealiseerd. De Doorbraak voert alleen landelijk water af en geeft extra een waterberging (320.000 m³) en ruimte voor waternood (600 ha). De bruggen en duikers zijn iets overgedimensioneerd en daarmee afgestemd op de klimaatontwikkeling. De natuurlijke inrichting voldoet aan de gestelde eisen vanuit EHS en ontwikkelt zich volgens deskundigen boven verwachting. Zeldzame planten zijn waargenomen en diverse vogels zijn gaan broeden (ooievaar, ijsvogel, grote gele kwikstaart) en er verblijven diverse watervogels. Met de aanleg van de Doorbraak is ook de verkaveling van de aanliggende agrariërs fors verbeterd. Ook recreatief is de beek van grote waarde; veel fietsers en wandelaars genieten van de Doorbraak. Tijdens de aanleg van de Doorbraak is met veel partijen effectief en efficiënt samengewerkt. Inloopbijeenkomsten en openingen van (delen van) het project werden zoveel mogelijk samen georganiseerd.

Succesfactoren

Enkele factoren waren cruciaal voor het succes van het project:

- Integraal realiseren van doelen;
- Samenwerking met veel partijen. Vastgelegd in bestuurlijke en ambtelijke projectteams waarin alle organisaties vertegenwoordigd waren;
- De samenwerking intern, ambtelijk én bestuurlijk, waardoor besluiten goed besproken en vastgelegd konden worden;
- Veel aandacht voor communicatie, gedurende het hele project;
- Realisatie van de resultaten stond altijd voorop.

Leer- en verbeterpunten

Uiteraard komen er uit een dergelijk omvangrijk project leer- en verbeterpunten. De belangrijkste zijn:

- In de planning rekening houden met het creëren van draagvlak. Hier moet voldoende tijd voor zijn;
- Ondanks de ambtelijke en bestuurlijke wisselingen aandacht houden voor het naar buiten brengen van een eenduidige boodschap;
- Verwachtingen te allen tijde scherp managen (intern, extern en thema's als onteigening).

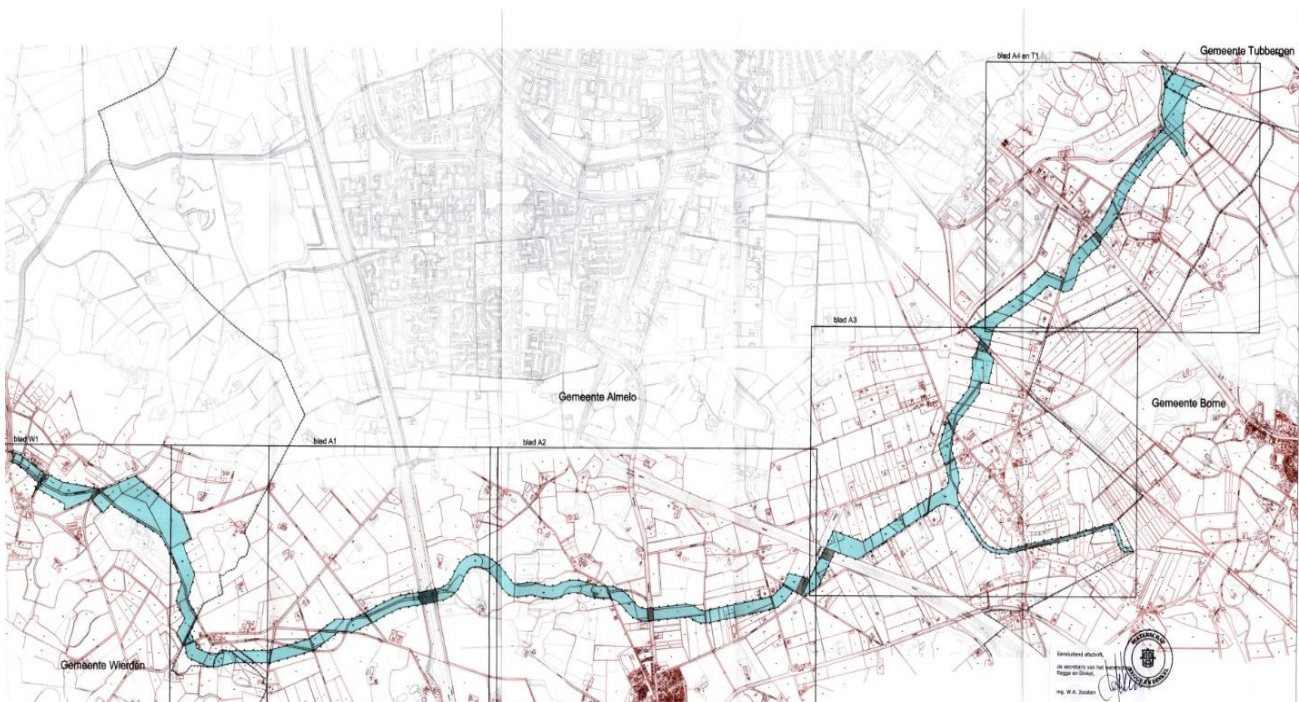
3. Hoe het begon

De Doorbraak werd voor het eerst genoemd in de Reggevisie, in 1998 vastgesteld door het bestuur van Regge en Dinkel. Deze visie was gericht op het bereiken van een duurzaam functionerende waterhuishouding in het stroomgebied van de Regge. Een optimale benutting van gebiedseigen water en het voorkomen van afwenteling van waterproblemen naar andere (deel)gebieden en toekomstige generaties waren hierbij uitgangspunten.

Om een duurzaam functionerende waterhuishouding te realiseren, werden toen verschillende belangrijke maatregelen vastgesteld, namelijk:

- het koppelen van oude bovenlopen aan de Regge;
- het creëren van bufferzones (retentiegebieden) voor het vertraagd afvoeren van het water en ter bevordering van nieuwe mogelijkheden om het water beter te benutten;
- het scheiden van water van verschillende kwaliteiten (stedelijk en landelijk water);
- het afstemmen van de inrichting van het watersysteem, op zowel het ecologisch functioneren als op de rol van water in het Twentse landschap.

Eén van de projecten die in het kader van bovenstaande maatregelen werd uitgevoerd, was de aanleg van de nieuwe waterloop de Doorbraak. Aanvankelijk was de naam bedoeld als werktitel. De beek zou letterlijk een hoge wal in het landschap doorbreken. Maar er werd al snel zoveel over de Doorbraak gepraat, dat deze naam nooit meer werd veranderd. Het tracé van de Doorbraak is weergegeven in de onderstaande afbeelding. De beek loopt door de gemeente Tubbergen, Borne, Almelo en Wierden.

Afbeelding 1: Trace project de Doorbraak

Het tracé van de Doorbraak werd vastgesteld in 1999. Met dit besluit werd ook de inrichting van de beek op hoofdlijnen bepaald. In 2000 gaf het algemeen bestuur van waterschap Regge en Dinkel groen licht voor het project. De Doorbraak werd daarna als gezamenlijk project opgepakt door provincie Overijssel en het waterschap, met het waterschap als eerst verantwoordelijke. In de periode 1995-2000 werden de onderzoeken, berekeningen, tracéstudies en overige voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd.

4. Projectinhoud

Doelstelling project

Na de wateroverlast van oktober 1998 kreeg het vergroten van de waterveiligheid prioriteit bij Regge en Dinkel. Met de aanleg van de Doorbraak waren drie hoofddoelen beoogd:

1. *Vergrotten veiligheid*; het creëren van een extra afvoerweg en meer ruimte voor water(-berging) door de aanleg van een nieuwe beek. (In de oorspronkelijke situatie gaat de afvoer via het Banisgemaal en het Lateraal kanaal. Bij extreme afvoeren is de afvoercapaciteit niet toereikend. De Doorbraak zorgt voor een extra afvoer uit het gebied, waardoor het veiligheidsniveau in en rondom Almelo wordt verhoogd).
2. *Versterken natuur*; het creëren van een ecologische verbindingszone tussen kerngebieden, gericht op vier specifieke doelsoorten.
3. *Verbeteren watersysteem*; het versterken van de dynamiek en het ecologisch functioneren van de Regge, door enerzijds het landelijk water van het stroomgebied van de Loolee en de Azelerbeek te koppelen aan water uit het stroomgebied van de Midden-Regge en anderzijds door afkoppeling van het stedelijk water van de Bornsebeek.

Vanaf de start van het project is gekozen om de koppeling te maken tussen de natuurdoelen (Ecologische Hoofd Structuur, EHS) van het ministerie van LNV/provincie Overijssel en de waterdoelen van het waterschap. De bovengenoemde doelen zijn gedurende de uitvoering van het project ongewijzigd gebleven. Wel zijn er door de integrale aanpak opgaven aan toegevoegd, zoals het vergroten van de recreatieve mogelijkheden en de nadrukkelijke opdracht dat door de aanleg van de Doorbraak de agrarische structuur niet mocht verslechteren.

Aanpak

Vorbereiding

De voorbereiding van het project de Doorbraak is als volgt te verdelen:

1. Technisch inhoudelijk werkzaamheden;
2. Ruimtelijke inpassing;
3. Bestuurlijk/proces/projectmatige aanpak.

Ad 1. De technische inhoudelijke werkzaamheden

Er werd een koppeling gemaakt tussen de natuurdoelen (Ecologische Hoofd Structuur, EHS) van het ministerie van LNV/provincie Overijssel en de waterdoelen van het waterschap. Dit resulteerde in een gemiddelde breedte van 75 meter van het beekprofiel, inclusief de overstromingstroken vanuit het oogpunt van integraal waterbeheer en op basis van wetenschappelijk onderzoek voor de doelsoorten.

Varianten, waarbij natuur en water gescheiden worden aangelegd, vielen af vanwege inhoudelijke en financiële (mislopen van subsidies) aspecten. De hydrologische berekeningen werden voor het grootste gedeelte door het waterschap uitgevoerd, de grondwaterstandberekeningen zijn uitbesteed aan Deltares/TNO. Het bestuur werd regelmatig geïnformeerd over de voortgang en nam op cruciale momenten beslissingen, waardoor er goede voortgang werd geboekt in de voorbereiding. Zie hiervoor ook de bijlagen 1 en 2 bestuurlijke procesgang

Ad 2. Ruimtelijke inpassing

Voor de ruimtelijk inpassing van de Doorbraak in het Twentse Landschap, werden twintig tracévarianten ontwikkeld tijdens een studie door de Universiteit Wageningen. Deze studie/onderzoek is uitgevoerd door tien studenten onder begeleiding van Wim Wassink namens de WUR. Op basis van dit rapport en

aanvullende studies werden drie voorkeursvarianten voorgelegd, waarna het bestuur uiteindelijk in 1999 koos voor het huidig tracé van de Doorbraak.

Door dit besluit ontstond er veel spanning tussen de gemeente Almelo en Borne, over de grootte van het Regionaal Bedrijven Terrein (hierna te noemen RBT), het huidige XL Business Park en de afscherming van het dorp Bornerbroek, toen nog vallend onder de gemeente Borne.

De LTO en de natuurorganisaties waren het niet eens over de combinatie van water en natuur en tevens was er onenigheid over de grilligheid van het tracé. De provincie Overijssel, later initiatiefnemer van het RBT en verantwoordelijk voor de EHS, drong in eerste instantie aan op integratie met het RBT. Het bestuur van het waterschap wees dit voorstel af.

De bestemmingsplannen werden in samenwerking met de betrokken gemeenten opgesteld, waarna de plannen in de diverse raadsvergaderingen werden vastgesteld (2002/2003)

Dit was, om verschillende redenen, een zeer moeizaam proces. Weerstand uit het gebied, onbekendheid van een dergelijk project voor raadsleden en colleges en onduidelijkheid omtrent de uiteindelijke vormgeving van de Doorbraak speelden hierbij een grote rol. Door de intensieve en uitstekende samenwerking van de betrokken ambtenaren op inhoudelijk van het waterschap, de provincie Overijssel en de gemeente Almelo zijn de bestemmingsplannen toch vastgesteld.

Ad 3. Bestuurlijke/proces/projectmatige aanpak

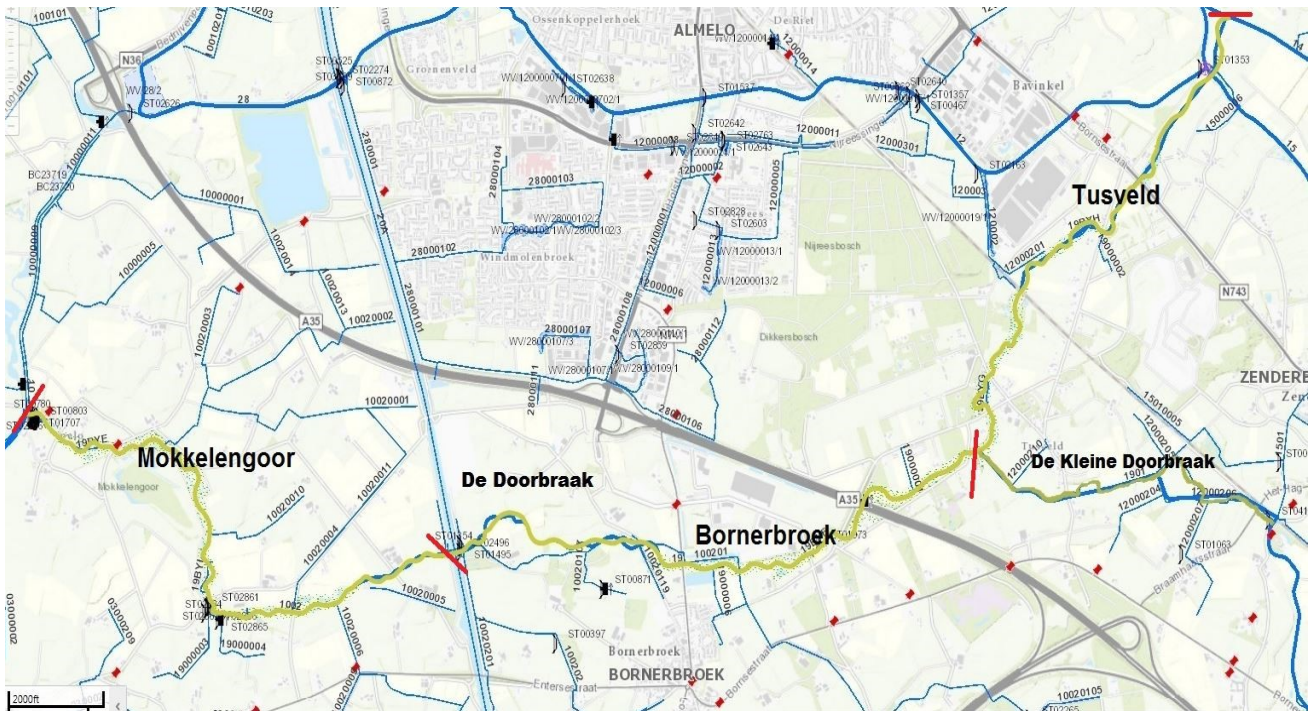
De bestuurlijke keuze voor het project de Doorbraak startte in een vroeg stadium (circa 1990), toen werd aangehaakt bij het initiatief van Landschap Overijssel (landgoed van de 21e eeuw/Ashok Balotra). Toenmalig voorzitter, de heer Hoefsloot, gaf direct aan dat het waterschap voorkeur had voor de Doorbraakvariant, in plaats van de Bosrugvariant. Deze voorkeur gaf het waterschap een positie in de beschikbaar ruimte in middengebied van Twente.

Tijdens de voorbereiding van de Doorbraak zocht het bestuur van het waterschap de verbinding met de provincie Overijssel en werd er een onafhankelijke procesmanager aangesteld van de Dienst Landelijk Gebied (DLG), naast een projectleider van het waterschap en een projectleider van de provincie Overijssel.

De voorbereiding van het project werd projectmatig aangepakt, onder leiding van een project- en een stuurgroep. De watergraaf was voorzitter van de stuurgroep, bestaande uit alle betrokken organisaties en het ministerie van LNV. In de voorbereiding werden strategisch beslissingen genomen over het ontwerp, het tracé, de kostenverdeling en de bestemmingsplannen. Deze beslissingen waren voor een groot gedeelte bepalend voor het uiteindelijk resultaat.

Uitvoering

Voor de uitvoering werd het project opgedeeld in vier fasen (geografisch begrensd); fase 1 Mokkelengoor, fase 2 Bornerbroek, fase 3 Tusveld, fase 4 het Fleeer (kleine Doorbraak). Hierdoor werd het project overzichtelijk en beheersbaar. En hiermee werd voldaan aan de opdracht van het bestuur om het benodigde krediet per afzonderlijke fase vast te stellen, gezien de hoogte van de totale investering.

Afbeelding 2. Faseringsoverzicht de Doorbraak

Fase 1: Mokkelengoor:

Het meest westelijke traject, gelegen tussen de Exosche Aa en de zijtak van het Twentekanaal. De eerste werkzaamheden van de Doorbraak starten hier in augustus 2004. Dit kon, omdat de DLG hier al actief was met grondaankopen. Dit deel werd een jaar later tevens onderdeel van de Landinrichting Enter (LI). Circa 60 % van de benodigde grond was aangekocht door de DLG. De nog te verwerven grond werd aangekocht door het grondaankoopteam Doorbraak, waar de DLG onderdeel van werd. Om voortgang in de aankoop van grond en uitvoering te houden, werd vooruitlopend op de LI Enter een eigen gebiedsherinrichtingsproces ingezet.

Fase 2: Bornerbroek:

Dit traject ligt tussen de zijtak van het Twentekanaal en de Rijksweg A35. Ten noorden van de Doorbraak was de provincie Overijssel actief met de planvoorbereiding van het regionaal bedrijventerrein (RBT). Tegenwoordig XL Business Park genoemd. Het plan was om de Doorbraak bij de komst van het RBT als 'groene' buffer te laten functioneren, door de Doorbraak 75 meter extra breed langs het RBT-terrein aan te leggen. Om deze extra zone te kunnen realiseren, werden afspraken gemaakt om gezamenlijk op te trekken voor de grondaankoop en de inrichting.

Fase 3: Tusveld:

Dit betreft het gebied tussen de Rijksweg A35 en de Loolee. Dit traject was opgenomen in de ontwikkelingen van de ontwerp driehoek Almelo-Zenderen-Bornebroek en de reconstructie Salland-Twente. Een gebied met een kleinschalige landbouwstructuur. Veel van deze relatief kleine grondeigenaren waren niet meer (volledig) afhankelijk van een inkomen uit agrarische activiteiten. In dit gebied en in de omgeving Krikkenhaar (tussen de rijksweg en de splitsing Azelerbeek/Tusvelder Waterleiding) werd positief gereageerd op de ontwikkeling van de Doorbraak. Aan dit gebied dankt de beek haar naam. De naam is namelijk gebaseerd op de doorsnijding van de hoge zandrug in het Krikkenhaargebied. Dit gebied vormt de natuurlijke waterscheiding tussen het oostelijk en westelijk stroomgebied. De Doorbraak gaat hier doorheen. Lastig thema was hier de verdroging van het Krikkenhaargebied. Onderdeel van dit traject was tevens de inrichting van de 'blauwe knoop'. Het waterverdelingsvraagstuk bij de oorsprong van de Doorbraak, waar stedelijk water en landelijk water samenstromen en waar de Loolee op de Doorbraak wordt aangesloten.

Fase 4: het Flee (Kleine Doorbraak):

Het deel tussen het gebied Krikkenhaar en de spoorlijn Almelo-Hengelo, waar de bestaande Tusvelderwaterleiding wordt heringericht en de Azelerbeek op de Doorbraak wordt aangesloten. Ook dit gebied kenmerkt zich door een kleinschalige landbouwstructuur, vergelijkbaar met Fase 3. In het kader van de grondverwerving werd dit deelgebied onderdeel van een vrijwillig opgezette kavelruil (CKO).

Voor elke fase werden afzonderlijke plannings, kostenramingen, ontwerpen, communicatiestrategieën etc gemaakt. Het overall management gebeurde binnen het overkoepelend project 'de Doorbraak'.

Grondverwerving

Met de provincie werd overeenstemming bereikt over de bijdrage en provinciale inzet ten behoeve van de grondverwerving. Al snel bleek echter dat het grondverwervingsproces moeizamer verliep dan in eerste instantie was voorzien. De grondverwerving werd hiermee leidend voor de plannings. Daarnaast waren ook Europese, landelijke en provinciale subsidies voor het project verworven, met harde deadlines. Dit maakte het managen van het project complex en leidde tot de noodzaak om de fase-indeling los te laten. Telkens als er (voldoende) gronden ergens in het gebied aangekocht waren, kon een 'puzzelstuk' van de Doorbraak worden gelegd. Hierdoor werden subsidiedeadlines steeds gehaald.

Behaalde resultaten

In onderstaande tabel staat een overzicht van de, bij aanvang van het project, gewenste resultaten en de uiteindelijk opgeleverde resultaten.

	Type resultaat	Beoogd resultaat	Opgeleverd resultaat
Inhoudelijke resultaten			
1	Aanleg nieuwe beek	13 km.	13 km.
2	Scheiding stedelijk water en landelijk water	Stedelijk en landelijk water gescheiden.	Stedelijk en landelijk water is gescheiden
3	Meer ruimte voor water (berging)	Zoveel mogelijk	320.000 m3 waterberging binnen de grenzen van de Doorbraak
4	Koppelen stroomgebieden landelijke wateren aan Midden-Regge	Loolee en Azelerbeek	Loolee en Azelerbeek aangesloten
5	Kilometers natuurvriendelijke oever conform de KRW richtlijnen	niet uitgewerkt in voorontwerp (dus niet objectief)	13 km.
6	Vispasseerbare stuwen conform de KRW richtlijnen	Niet meegenomen in het oorspronkelijk ontwerp	4 stuks, waarvan 1 in 2012 is verwijderd vanwege de kwelproblematiek
7	Aantal ha. waternood	Niet meegenomen in het oorspronkelijk ontwerp	800 ha.
8	Inrichting informatiepunt-vergaderlocatie	Niet meegenomen in het oorspronkelijk ontwerp	Informatieboerderij Peeze
9	Aangelegde Ecopassages	Niet meegenomen in het oorspronkelijk ontwerp	3 stuks. <ul style="list-style-type: none"> • Rijksweg 35, (faunapassage) • Spoorlijn Almelo-Hengelo (faunapassage) • Kruising zijtak Twentekanaal. Fauna uittredeplaats in het kanaal aan beide zijden over 150 meter
10	Nieuwe eigentijdse bruggen passend in de ruimtelijke kwaliteit	16 stuks	14 verkeersbruggen en 2 perceelsbruggen
Recreatie resultaten			
11	Nieuw wandelnetwerk	Niet meegenomen in het oorspronkelijk ontwerp	6 km.
12	Wandelbruggen	Niet meegenomen in het oorspronkelijk ontwerp	3 (krikkenhaar, landgoed Beekwoude, wandelroute Bornerbroek)
13	Nieuwe fietspaden	Niet meegenomen in het oorspronkelijk ontwerp	3 km.
14	(vogel) uitkijkposten	Niet meegenomen in het oorspronkelijk ontwerp	2 stuks

15	Aangelegde doorwaardbare voordes	Niet meegenomen in het oorspronkelijk ontwerp	3 stuks (2 bij landgoed Beekwoude en 1 in het onderhoudspad nabij de grote Bavenkelsweg)
Financiële resultaten			
16	Cofinanciering op inrichtingskosten	50%	49,5 %
Resultaten samenwerking			
17	Geslaagde samenwerking met projectpartners	Ten minste 10 partijen	zie overzicht op bladzijde 21
Resultaten Overige			
18	Kunst	Niet meegenomen in het oorspronkelijk ontwerp	7 sculpturen van kunstenaar Rinus Roelofs langs tracé
19	Debietmeetlocaties	Niet meegenomen in het oorspronkelijk ontwerp	3 stuks
20	Rondleidingen/presentaties	Niet meegenomen in het oorspronkelijk ontwerp	600 t/m 2016

Tabel 1: gewenst projectresultaat vs opgeleverd projectresultaat

Uiteindelijk zijn aanzienlijk meer resultaten opgeleverd dan bij aanvang was beoogd. De verklaring hiervoor is te vinden in de lange looptijd van het project. In feite was het een gebiedsproces. De looptijd van het project besloeg meerdere bestuursperioden. Hierdoor ontstonden nieuwe inzichten, nieuwe (bestuurlijke) opgaven, bijvoorbeeld Kader Richtlijn Water (KRW) en kansen om aan te sluiten bij bijvoorbeeld inrichting landelijk gebied (ILG), het meerjarenplan ontsnippering (MJPO) en de Ecologische Hoofd Structuur (EHS).

Daarnaast traden tijdens het project meerdere onvoorziene knelpunten, cq scoopwijzigingen op, o.a.:

1. Zwerfkeien tijdens de boring onder het Twentekanaal (2005);
2. Lekkage in de kleiwanden van de ecopassage RW 35 (2006);
3. Vernatting van Ypelo, als gevolg van kwel uit het Twentekanaal (2010);
4. Stoppen vrijwillige kavelruil (CKO) t.b.v. de kleine Doorbraak vanwege een mogelijke aanleg van een verbindingsweg (2008);
5. Ecopassage spoorlijn (gunning- en financiële problematiek);
6. Onttrekken Doorbraak aan de EHS (2012);
7. Afwateringsproblematiek Bornerbroek (2013).

Om deze knelpunten en scopewijzigingen op te lossen, moesten aanvullende maatregelen worden genomen. Ook vanwege de samenwerkingsverbanden zijn er meer resultaten opgeleverd. Er moest immers ook tegemoet worden gekomen aan de doelen van de partners. Vanzelfsprekend zijn relevante wijzigingen in het project met de interne opdrachtgever (zowel ambtelijk als bestuurlijk) besproken via de projectmatig vastgestelde overlegstructuren.

Hieronder staan enkele foto's van de grote infrastructurele werken die geen onderdeel waren van het oorspronkelijke ontwerp.

Uitvoering kruising Doorbraak zijtak Twentekanaal (zwerfkeien problematiek)

Uitvoering kruising Doorbraak met rijksweg A35 (lekkage kleiwanden)

Uitvoering kruising Doorbraak met spoorlijn Almelo-Hengelo (gunning- en financiële problemen)

Bijdrage aan programmadoelen

De looptijd van de Doorbraak besloeg verschillende bestuurperioden en leverde een bijdrage aan de bestuursprogramma's van het voormalig waterschap Regge en Dinkel en later van waterschap Vechtstromen.

Het bestuursprogramma 'water als maat' was actueel bij de start van het project. In de jaren erna volgden het bestuursprogramma 'water verbindt' en beleidsthema's als 'integraal waterbeheer' en 'contextueel waterbeheer'. Rode draad in al deze thema's werd steeds duidelijker de samenwerking met omgeving en partners. De Doorbraak pastte hier prima in, omdat juist in dit project veel werd samengewerkt met uiteenlopende organisaties. Over de totale lengte van dertien kilometer werden verschillende gebruikersfuncties meegenomen, zoals landbouw, natuur en recreatie. Opgaven van onder meer Rijkswaterstaat, Landschap Overijssel, Staatsbosbeheer en het waterschap werden samen opgepakt, door budgetten en plannen op elkaar af te stemmen.

Ook werden burgers steeds meer betrokken bij de aanleg van de beek. Burgerinitiatieven, onder meer op het gebied van recreatief medegebruik, werden vaak ondersteund. Ook de opgaven 'veiligheid voor mens en dier', een 'werken aan een klimaatbestendig waterbeheer' en 'realisatie van een veerkrachtig en robuust watersysteem' werden door het project bediend.

5. Projectbeheersing

Bij de voorbereiding van het project in 2000 werd bij waterschap Regge en Dinkel nog niet gewerkt volgens de huidige systematiek van projectmatig werken. Zo was er nog geen sprake van een opdrachtbrief, maar werd een projectmelding opgesteld. Er werd een plan van aanpak geschreven en er vonden op regelmatige basis projectvoortgangsoverleggen plaats. De uren- en rentelasten werden destijds op een andere wijze geraamd en geactiveerd dan tegenwoordig gebeurt. Hiermee was eveneens de sturing op deze kostensoorten anders geborgd in het project. In 2004 werd door een reorganisatie een andere systematiek van werken geïntroduceerd. Deze nieuwe systematiek ontwikkelde zich in de jaren verder en is vergelijkbaar met de huidige manier van werken bij waterschap Vechtstromen.

Planning

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de raming (start project) en werkelijke looptijd van de faseringen.

Fase	Traject	gepland	gerealiseerd
1	Mokkelengoor	2002 t/m 2005	2004 t/m 2016
2	Bornerbroek	2006 t/m 2008	2006 t/m 2016
3	Tusveld	2009 t/m 2011	2009 t/m 2016
4	het Fleer	2012 t/m 2013	2010 t/m 2016
Afronding werkzaamheden		2015 t/m 2016	2015 t/m 2016
Evaluatie		2018	2018

Tabel 2: Looptijd faseringen per jaar

Hoewel altijd werd gecommuniceerd dat de Doorbraak in 2015 klaar moest zijn, was de daadwerkelijke opening op 31 september 2016. Dit kwam door de laatste werkzaamheden, die nog in het eerste half jaar van 2016 gedaan moesten worden. De afronding van het project is echter nog steeds in behandeling. Dit betreft o.a. de afhandeling van juridische aspecten, grondzaken, de overdracht naar beheer middels het beheer- en onderhoudsdocument, bestemmingsplanaspecten en de doorrekening van het gehele systeem volgens de huidige voorschriften. Uitgezonderd de bestemmingsplanaspecten worden deze werkzaamheden in 2018 afgerond. In 2019 wordt door de Gemeente Almelo het bestemmingsplan buitengebied herzien. In deze herziening wordt de Doorbraak op partieel niveau aangepast. In overleg met de omgeving zijn er kleine aanpassingen in het tracé van de Doorbraak gedaan, die formeel nog in de bestemming aangepast moeten worden, vandaar de term partieel.

Het project verliep niet volledig volgens de geplande fasering uit tabel 2, om de volgende redenen:

- De voornaamste reden is de grondverwerving. In het bestemmingsplan stond dat de Doorbraak in tien jaar gerealiseerd werd, waarbij in de eerste zeven jaar werd getracht de gronden in den minne te verwerven. Er was in deze periode echter geen mogelijkheid om de grondaankoop af te dwingen. Gevolg was dat diverse eigenaren een afwachtende houding aannamen en geen grond wilden afstaan. Hierdoor werden in alle trajecten de gronden niet op tijd verworven. Hierop werd geanticipeerd door telkens een stukje Doorbraak in te richten, zodra er genoeg grond beschikbaar was. Er ontstond een aanpak op basis van 'kansen'. Projectmatig was dit lastig te plannen en te managen.
- Door de verschillende subsidiebeschikkingen moesten bepaalde werkzaamheden op een ander geografisch faseringsdeel uitgevoerd worden. De oorspronkelijke plannings werden aangepast aan de vastgestelde subsidiedeadline.
- Veel onderzoeken waren nodig ter voorbereiding van de verschillende ruimtelijke ordeningsprocessen (onder meer bestemmingplanprocedures, waterspoorprocedure, ontgrondingsvergunningen, bouwvergunning). Maar niet alle onderzoeken konden op tijd

uitgevoerd worden, omdat niet alle gronden in eigendom waren. Dit werkte vertragend op de planvorming.

- Obstakels in de grond gooiden ook roet in het eten. Tijdens de bouw van de onderleider in de zijtak van het Twentekanaal werden zwerfkeien aangetroffen in de diepe ondergrond. Het werk moest worden stilgezet en liep een vertraging op van anderhalf jaar. Een soortgelijk probleem deed zich voor bij de bouw van de ecopassage onder de Rijksweg 35. Ook hier trad een vertraging op van enkele maanden. Er moest, vanwege keien in de ondergrond, een andere bouwtechniek worden ingezet en er deed zich een lekkageprobleem voor in de aangebrachte kleiwanden.
- Voor veel perceelwerkzaamheden was afstemming nodig met de eigenaren. Bovendien moest rekening worden gehouden met de flora en faunawet en de seizoensmogelijkheden. Sommige werkzaamheden liepen daarom soms maanden vertraging op of werden in fasen uitgevoerd.
- De planning van de Kleine Doorbraak startte juist eerder dan gepland, vanwege de mogelijkheid om mee te liften op een vrijwillige kavelruil (CKO) in de gemeente Borne (de Groene Poort). Door een mogelijke toekomstige aanleg van een verbindingsweg langs Zenderen kwam vervolgens de CKO weer stil te liggen en moesten de grondonderhandelingen opnieuw opgestart worden.

Financiën

Voor projecten worden middelen vrijgemaakt in de meerjarenverkenningen en begrotingen. Individuele/gezamenlijke krediettoekenning, goedgekeurd door het bestuur, liggen hieraan ten grondslag.

Het financiële resultaat van het geëvalueerde project verhoudt zich als volgt tot de raming en het verstrekte krediet:

	A	B	C = B-A	D	E
(x € 1.000.000)	Initiële begroting kosten en inkomsten	Werkelijke kosten en inkomsten	Verschil	% hoger t.o.v. eerste raming	Verstrekt krediet
Totale projectkosten	40,8	52,5	11,7	28,7%	54,8
Totale projectopbrengsten	-22,7	-26,8	-4,1	18,1%	
Netto projectkosten	18,1	25,7	7,6	42,0%	

Tabel 3: Financiële resultaten

In kolom A is de raming van het project (start project) weergegeven voor de totale projectkosten en -opbrengsten (bijdragen en subsidies). Kolom B geeft de werkelijke kosten en opbrengsten weer. Kolom E geeft het verstrekte krediet weer.

Van de totale projectkosten van €52,5 miljoen is uiteindelijk 51,0% door subsidies en bijdragen gedekt (initiële begroting was dit 55,6%). Het project heeft het waterschap €7,6 miljoen meer gekost dan initieel begroot. Aan subsidies en bijdragen is €4,1 miljoen meer ontvangen.

De totaal gerealiseerde projectkosten (inrichtingskosten en grondaankopen) is uitgekomen op €52,5 miljoen, terwijl uiteindelijk €54,8 miljoen, na actualisatie (zie hieronder inrichtingskosten en grondkosten), was begroot. Het project is daarmee voor €2,3 miljoen minder uitgevoerd dan in de begroting was opgenomen.

Hieronder afgebeeld de initiële kostenraming; de gehanteerde verdeling tussen kosten en (subsidie)bijdragen:

Onderdeel (x € 1.000.000)	Kosten	Subsidies / bijdragen	Provincie / Rijk	Waterschap
Inrichtingskosten	27,2	13,6		13,6
Grondaankopen	13,6		9,1	4,5
Totaal	40,8	13,6	9,1	18,1

Tabel 4: Kosten- en subsidie/bijdragen verdeling bestuursstuk 27-6-2002

Inrichtingskosten

De begrote aanpassingen op inrichtingskosten zijn als volgt verwerkt in de verschillende bestuursstukken:

Datum Bestuursstukken	Omschrijving	Totaal	Waterschap	Subsidies / Bijdragen
27-6-2002	Initiële opdracht (doelfinanciering 50% / 50%)	27,2	13,6	13,6
19-2-2004	Verschuiving kosten vanuit grond naar inrichtingskosten	2,8	1,4	1,4
26-9-2007	a. Meerwerkkosten	3,1	1,55	1,55
	b. Scope-aanpassingen:			
	- Geplande buizen gewijzigd in ecopassage			
	- Toename investering, onderdoorgang spoorlijn Almelo Deventer			
	- Kavelaanvaarding extra werk Mokkelengoor			
	- Overige extra kosten, kleine aanpassingen			
		6,1	3,05	3,05
10-9-2012	Extra kosten a.g.v. niet ontvangen subsidiegelden i.v.m. vertraging aankoop gronden	4,3	4,3	0
	Totaal	43,5	23,9	19,6
	Werkelijke kosten en subsidie-opbrengsten/bijdragen	41,2	20,8	20,4

Tabel 5: Kostenoverzicht bestuursbesluiten t.a.v. de inrichting

Voor de dekking van de inrichtingskosten was de doelstelling 50% via subsidie en bijdragen te verkrijgen. De dekking van de inrichtingskosten bedroegen uiteindelijk 49,5%. De kosten voor het waterschap voor de inrichting nam met €7,2 miljoen (realisatie €20,8 miljoen t.o.v. initieel €13,6 miljoen) toe ten opzichte van de initiële begroting.

Grondaankopen

Aanvankelijk was de verdeling van de grondaankopen als volgt; 1/3 was voor het waterschap en 2/3 zou betaald worden door de provincie en het ministerie van LNV. Uiteindelijk nam het waterschap 43,4% van de kosten op zich; € 0,4 miljoen meer dan was begroot.

Datum Bestuursstukken	Omschrijving	Totaal	Waterschap	Subsidies / Bijdragen
27-6-2002	Initiële opdracht	13,6	4,5	9,1
19-2-2004	Verlaging verwachte kosten voor aankoop gronden	-2,8	-0,9	-1,9
10-9-2012	Gronden duurder dan ingeschat	0,5	0,5	0
	Verlaging subsidie-toekenning vanuit provincie		0,8	-0,8
	Totaal	11,3	4,9	6,4
	Werkelijke kosten en subsidie-opbrengsten/bijdragen	11,3	4,9	6,4

Tabel 6: Kostenoverzicht bestuursbesluiten t.a.v. de grondaankopen

Aanbestedingen

De eerste grotere onderdelen van het project werden Europees aanbesteed. De Doorbraak was één van de eerste projecten binnen (toenmalig) waterschap Regge en Dinkel waarvoor grootschalig subsidie werd verworven.

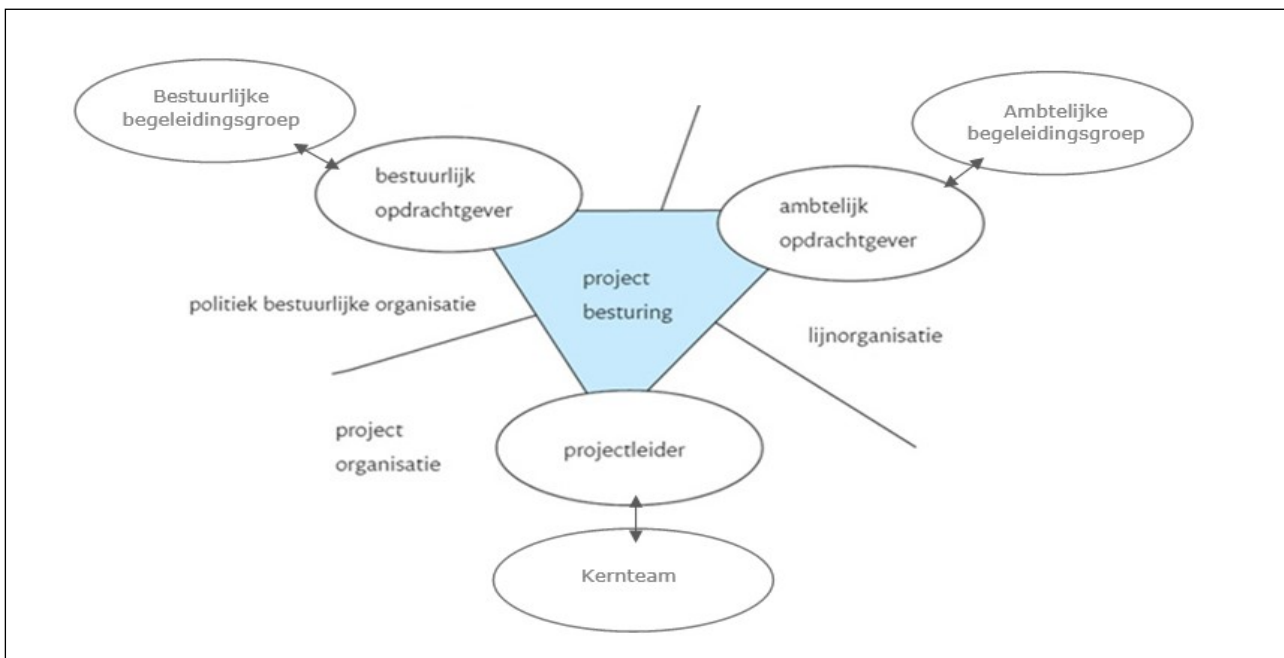
Voor de werkzaamheden onder de spoorlijn had, volgens de subsidierichtlijnen, openbaar aanbesteed moeten worden. Uitzondering hierop was de aanleg van de ecoduiker onder het spoor Almelo-Hengelo. Aangezien de veiligheidsnormen van Prorail voorschrijven dat alle werkzaamheden op en aan het spoor door de Prorail zelf moeten gebeuren, was hier geen andere optie dan 1 op 1 te gunnen. Er was veel afstemming nodig met de subsidiënt om uiteindelijk akkoord te krijgen.

De werken werden, zeker in de beginfase van het project, voornamelijk gegund op basis van de laagste prijs. Andere aanbestedingsvormen werden destijds (nog) niet veel toegepast. Uitzondering hierop was de aanbesteding van de onderleider onder het Twentekanaal. Vanwege de complexiteit was gepland om dit werk in een bouwteam op te pakken. Dit mislukte door bezwaren op de gunningsvoorwaarden, waardoor de aanbesteding alsnog op traditionele wijze werd gedaan. In latere stadia werd eveneens op basis van EMVI (Economisch Meest Voordelige Inschrijving) aanbesteed, onder meer bij de aanbesteding van grondwerk en bruggen. Deze aanbestedingsvormen gaven meer ruimte om ook het kwaliteitsaspect beter te borgen.

Organisatie

Voor de Doorbraak is bij de aanvang een 'projectsturingsdriehoek' ingericht, ten behoeve van een goed verloop van het proces. Dit was een, op dat moment, vrij unieke projectorganisatie. Deze bestond uit de volgende componenten:

- bestuurlijke vertegenwoordiging voor de afstemming met een bestuurlijke begeleidingsgroep;
- een ambtelijke opdrachtgever, die afstemde met de ambtelijke begeleidingsgroep;
- een projectmanager met een kernteam.

Afbeelding 3. Projectsturingsdriehoek de Doorbraak

Het kernteam bestond uit een procesmanager (DLG), een beleidsmedewerker (provincie) en een projectmanager (waterschap).

Binnen de Doorbraak gold onderstaande rolverdeling:

Bestuurlijke opdrachtgever	Ambtelijk opdrachtgever	Projectmanager
Waarom	Wat	Wat /hoe
Overzicht	Overzicht/control	Inzicht
Extern boegbeeld	Intern boegbeeld naar eigen bestuur	Intern boegbeeld naar ambtelijke organisatie
Gericht op verwerven en behouden van draagvlak	Verbinden met de andere doelen en activiteiten van de organisatie	Werkzaamheden plannen en uitvoeren/delegeren
Tempo maken	Reflectie	Tempo maken
Besluitvaardig op waarom en bestuurlijk draagvlak	Besluitvaardig op basis van control	Besluitvaardig op aanpak en beheersing

Afbeelding 4. Rolverdeling sturing Doorbraak

In de bestuurlijke begeleidingsgroep waren de volgende organisaties vertegenwoordigd:

- Provincie Overijssel;
- Gemeenten Almelo, Wierden, Borne en Tubbergen;
- Regio Twente;
- Landschap Overijssel;
- Staatsbosbeheer;
- Rijkswaterstaat (nat en droog);
- Waterschap Regge en Dinkel.

De bestuurlijke begeleidingsgroep werd voorbereid en gevoed door de ambtelijke begeleidingsgroep, bestaande uit beleidsmedewerkers en ambtenaren van de bovengenoemde organisaties.

Het kernteam bestond uit drie deelnemers: één deelnemer van de provincie Overijssel (provinciale doelen oa. natuur/ruimtelijke kwaliteit), één deelnemer van DLG (verantwoordelijke voor het proces) en de projectmanager van waterschap Regge en Dinkel. Gedurende de projectlooptijd werd gewerkt volgens deze projectsturingsdriehoek. De wisselingen in zowel het bestuurlijk als het ambtelijk opdrachtgeverschap, tijdens de lange looptijd van het project, bemoeilijkten de projectsturing.

De bestuurlijke begeleiding van de Doorbraak is uitgewerkt in een schema (zie bijlage 1 en 2). Hierin staan de intern betrokken en verantwoordelijk bestuurders met bijbehorende bestuursperioden, de rol van de betrokken externe bestuurders en de betrokken ambtelijk opdrachtgevers en projectleiders.

Kwaliteit

- De Doorbraak werd in 2000 hydrologisch ontworpen en ingericht volgens de toen geldende Waterwet, waarbij de situatie werd uitgerekend op basis van een 1/10 Q en 2 Q (zomerafvoer en de honderdjaars afvoer). Uitgangspunt waren vijf theoretische profielen, verdeeld over dertien kilometer lengte. Op basis van de morfologie van de ondergrond, het mogelijke reliëf in het landschap en de mogelijkheden met grondaankoop/ruil werd het theoretische profiel vertaald naar een praktisch profiel. Aangezien de praktische invulling plaatselijk afweek van het theoretische ontwerp, de bruggen en duikers zijn iets overgedimensioneerd om de klimaatontwikkeling te volgen en de aanvoeren van de zijwatergangen zijn anders dan in het oorspronkelijk ontwerp, werd in 2017/2018 de Doorbraak opnieuw hydrologisch doorgerekend. Deze doorrekening is uitgevoerd op basis van de daadwerkelijke inrichtingsprofielen en de huidige normeringsregels, zoals vastgelegd in de waterwet van 2009.

Op basis van deze hydrologische doorrekening kan worden geconcludeerd dat de Doorbraak voldoet aan de oorspronkelijke ontwerpvoorwaarden. Op detailniveau zijn er slechts marginale afwijkingen met de berekeningen uit 2000. Een belangrijke conclusie uit de hydrologische doorrekening is dat het onderhoud van met name het 'droge' deel van de Doorbraak kritisch is. De afvoer wordt opgestuwd wanneer de begroeiing niet op tijd wordt gemaaid.

- De aansluiting van de Loolee op de Doorbraak, ook wel blauwe knoop genoemd omdat het de optimale situatie beoogt voor de waterverdeling van de Doorbraak, de Loolee en het Lateraalkanaal, is voorlopig met een tijdelijke schotbalkdam in de Doorbraak gerealiseerd. Een definitieve instelbare dam in de Loolee moet de waterverdeling optimaal maken. Dit is nog niet gerealiseerd. De volledige afvoer van de Loolee stroomt niet in de Doorbraak. Om dit mogelijk te maken, was in het oorspronkelijk ontwerp van de Doorbraak een dam in de Loolee gepland. Deze dam moest de Loolee afsluiten, waardoor de afvoer van de Loolee de Doorbraak instroomde. De dam kon echter nog niet worden gerealiseerd, omdat deze is geprojecteerd in het waterlichaam Loolee, terwijl de bestemmingsplanbegrenzing van de Doorbraak bij de kadastrale grens van de Loolee eindigt. Realisatie vereist een aparte waterspoorprocedure. Om dit gestructureerd op te pakken, is een nieuwe onderzoeksopdracht nodig met een verdiepingsslag, waardoor beter inzicht wordt verkregen in de waterverdeling. Dit betekent dat de Doorbraak de komende jaren nog niet de volledige hoeveelheid water te verwerken krijgt. Zodra het onderzoeksresultaat bekend is, wordt hiervoor een project gestart. Gezien de procedures is de verwachting dat in 2021 het project afgerond kan worden. Vanaf 2021 functioneert de Doorbraak dan volledig.
- De tijdelijke damwand in de Doorbraak, op de instroomlocatie bij de Loolee, is aangelegd om de voorlopige winter- en zomerpeilsituatie voor de Loolee te beheren. Het vaste peil in de Doorbraak is gelijk aan het winterpeil van de Loolee. Dit betekent dat bij een open aansluiting van de Doorbraak op de Loolee het gebied bovenstrooms in de Loolee in de zomer kan verdrogen. Dit aspect is niet uitgewerkt in het oorspronkelijke hydrologische ontwerp van de beek. In de nieuwe hydrologische berekening is het effect van een definitief lager (winter)peil op de Loolee doorgerekend. Deze resultaten worden meegenomen in 'het waterverdelingsonderzoek blauwe knoop', zoals hierboven genoemd. Qua afvoerveiligheid is er geen probleem, aangezien de aansluiting op het Lateraal Kanaal nog volledig is. Het water kan in extreme situaties zowel via het Lateraalkanaal als via de Doorbraak weg.

Risicomanagement

Vanaf de start van het project is aan risicobeheersing gedaan. De eerste jaren was risicobeheersing een integraal onderdeel binnen de systematiek 'projectmatig werken'. Er werd al bij de start van een opdracht nagedacht over risico's en voor de grootste risico's werden beheersmaatregelen opgenomen in de planning. De risico's werden, indien nodig, besproken tijdens reguliere projectvoortgangsoverleggen. Vanaf eind 2011 kreeg het risicomanagement een meer prominente plaats binnen de projectbeheersing. Waar voorheen met name de projectmanager over risico's nadacht, gebeurde dat vanaf toen met het gehele projectteam. Bij faseovergangen werden risicosessies georganiseerd, die resulteerden in geactualiseerde risicodossiers.

Communicatie

In 2003 werd door een extern bureau het communicatieplan opgesteld. Hierin werden op hoofdlijnen de volgende communicatieniveaus gedefinieerd:

1. communicatie ten behoeve van het proces met omwonenden, projectbetrokkenen, pers en als subsidieverplichting;
2. communicatie met als doel bekendheid aan het project en de verantwoordelijke organisaties te geven;
3. het project als communicatiemiddel (in de toekomst) voor educatie en recreatie.

Per niveau en per projectfase werd een verdere strategie uitgewerkt. Waarbij telkens de nadruk lag op de eerstvolgende projectfase. Als een fase was afgerond, werd de volgende fase verder uitgewerkt. Basis hiervoor was een korte evaluatie van de voorafgaande fase, waarbij de eventuele leerpunten werden meegenomen in de volgende fase. Bij belangrijke mijlpalen werd stilgestaan, door het officieel openen van delen van de beek. Bij de officiële afsluiting in 2016 kregen alle aanwezigen een speciaal boek over de totstandkoming van de Doorbraak. De volgende dag kwamen ruim 1000 mensen een kijkje nemen op de Dag van de Doorbraak, waar mensen op verschillende manieren de aanleg van de beek doorliepen. Dit gebeurde door middel van, onder meer, excursies, films, educatie en lezingen.

Beeldmerk

Er werd een huisstijl ontwikkeld. Deze werd gebruikt voor alle communicatie-uitingen van/over het project. In het bijbehorende logo komen veel elementen van de Doorbraak terug. Zo worden water en natuur symbolisch weergegeven door een bruine en een donkerblauwe golvende lijn. In het logo zijn verder dieren te herkennen die symbool staan voor de vier doelsoorten voor de Doorbraak. De das, de rietgors, de winde (vis) en de kamsalamander.

Ook kreeg het project eigen briefpapier, met het logo op zandkleurig briefpapier gedrukt, zodat het direct herkenbaar was voor alle betrokkenen. Voor alle correspondentie, door alle betrokken partijen, werd dit briefpapier jarenlang gebruikt. De speciale nieuwsbrieven, banners en website over het project werden ook vormgegeven in dezelfde huisstijl.

Werkgroep communicatie

Er werd een werkgroep communicatie samengesteld, bestaande uit communicatieadviseurs van de samenwerkende organisaties. Binnen deze werkgroep werden onder meer afspraken gemaakt over samenwerking, woordvoering en werden folders, nieuwsbrieven en bijeenkomsten voorbereid.

Nieuwsbrieven

Jaarlijks werden er meerdere nieuwsbrieven uitgebracht die de omgeving en partners op de hoogte hielden van de stand van zaken en ontwikkelingen. Samenwerkende organisaties én lezers konden hiervoor onderwerpen aanleveren. In de eerste acht jaren van het project verscheen de nieuwsbrief vier keer per jaar. De laatste vier jaren kwam deze twee keer per jaar uit.

Informatieboerderij

Voor het project werd in een vroeg stadium een boerderij met de omliggende percelen aangekocht. De verwachting was dat de realisatie van de Doorbraak op dit deeltraject als één van de laatste onderdelen zou worden uitgevoerd. Dit werd de informatieboerderij 'Peeze'. Deze boerderij was tevens directieverblijf voor de uitvoering. Dit bleek erg handig, want in de loop der jaren waren er vele vergaderingen, inloopmiddagen, educatieve bijeenkomsten, presentaties en startten er vele rondleidingen (600+). Ook de afsluiting van het project was hier.

Eigenlijk zou Peeze na aanleg van de beek gesloopt worden. Echter, door het enorme succes als informatiecentrum, als startlocatie voor excursies én de grote bekendheid van de locatie, is besloten het gebouw te saneren en het oude voorhuis om te bouwen tot gereedschaploods voor het beheer en onderhoud van de Doorbraak. Momenteel wordt samen met Stichting Bornerbroek, Landschap Overijssel en gemeente Almelo op basis van het subsidietraject Leader gezocht naar een nieuwe toekomst voor het gebouw.

Spontane initiatieven

De aanleg van de nieuwe beek zorgde voor veel spontane initiatieven vanuit verschillende mensen en organisaties. Een greep hieruit:

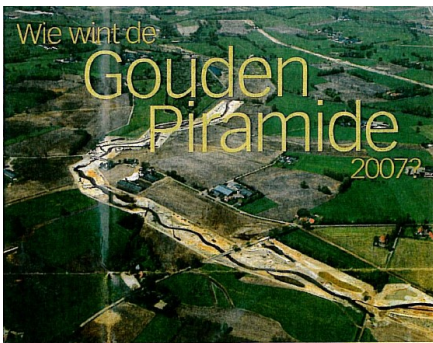
- Om scholen en wandelaars de Doorbraak te laten beleven werd een educatief beleefpad ontwikkeld. Scholen konden met leerlingen door middel van een 'ontdekkist' verschillende spellen, puzzels en oefeningen doen tijdens een wandeling. Kinderen konden in de huid kruipen van Dora Das of Kasper Kamsalamander. De recreant kon zelfstandig, door middel van een geleende ontdekkist, alles leren en ervaren over de Doorbraak.
- Er kwamen steeds meer verzoeken voor excursies, waarvoor vrijwilligers werden opgeleid. Ook vandaag de dag gaan nog regelmatig groepen op pad.

- De Doorbraak was wekenlang onderwerp in het lokale museum in Wierden. Er was een speciale opening, met straattheater in het centrum en een lezing van weerman Erwin Kroll.
- De Doorbraak was vaak onderwerp tijdens een bijeenkomst van uiteenlopende verenigingen.
- De beek was regelmatig onderwerp voor diverse kunstenaars. Zo werd een kunsttentoonstelling in Almelo gewijd aan de Doorbraak en is een metershoog schilderij gemaakt.

Pers

De Doorbraak was vaak onderwerp van gesprek in de media. Hoofdzakelijk lokale en regionale, maar ook (inter)nationale media hadden veel belangstelling voor het project. Altijd werd het onderwerp kritisch gevolgd, vooral in de beginjaren. Er werd kort na de start gekozen voor een open houding richting de pers. We waren ook eerlijk over tegenvallers, zoals de vondst van de zwerfkeien. Er werd geïnvesteerd in de relatie met de pers, waardoor er vertrouwen onstond en vragen op de juiste plek terecht kwamen. Ook kregen we hierdoor de gelegenheid onze kant van het verhaal te vertellen. Diverse televisie- en radioprogramma's maakten een item over het project. Zo was de Doorbraak het toneel voor een spelletjesprogramma van RTL4 en kwam het regelmatig voorbij in programma's als Natuurlijk Overijssel en Boeren, Burgers, Buitenlui van Rtvooost.

Gouden piramide 2007

De Doorbraak werd in 2007 genomineerd voor de Gouden Piramide. Een rijksprijs voor inspirerend opdrachtgeverschap, met als thema gebiedsontwikkeling. De Doorbraak was één van de 43 inzendingen en kwam tot de laatste vijf genomineerden. De jury (o.l.v. Rijksbouwmeester Couwel) kwam hiervoor een dag naar Twente. Bij de nominatie hoorde een TV-uitzending (AVRO) over de Doorbraak, die in oktober 2007 werd uitgezonden op Nederland 2. Helaas werd de prijs uiteindelijk niet gewonnen. Wel prees de jury het project, waarin nieuw waterbeheer volgens hen gestalte kreeg. 'De samenwerking tussen diverse opdrachtgevers zorgde voor een bijzondere uitstraling', zo luidde het commentaar in het juryrapport.

Door de nominatie zette het waterschap waterbeheer op de kaart van de architectuur!

Canon van het Nederlandse landschap 2008

Een samenwerkingsproject van de twaalf provincies en de Internationale Triënnale Apeldoorn 2008. Iedere provincie nomineerde vijf tot tien landschappen. Overijssel nomineerde hiervoor de Doorbraak, met de titel: *Nieuw bekenlandschap in Twente*. De Rijksadviseur voor het landschap, Dirk Sijmons, maakte van de inzendingen een evenwichtig geheel. Hij liet zich bijstaan door historisch geograaf Theo Spek en architectuurhistorica Gerrie Andela. Sijmons voegde een belangrijk criterium toe aan de nominaties: de gekozen landschappen moesten zijn ontstaan in diverse tijdsperioden.

Nationaal Deltacongres 2016

De Doorbraak werd in het zonnetje gezet tijdens het Nationaal Deltacongres 2016, door deltacommissaris Wim Kuijken. De nieuwe 13 kilometer lange Twentse beek maakte op hem in het voorafgaande jaar de meeste indruk tijdens zijn bezoeken aan de projecten uit het Nederlandse *Deltaprogramma*. Volgens hem 'een mooi voorbeeld van hoe je uiteenlopende opgaven in één integraal project kan verbinden.'

Omgevingsmanagement

Omgevingsmanagement, dat verschillende niveaus betrof, kreeg tijdens de projectperiode veel aandacht. De belangrijke professionele stakeholders werden al die jaren integraal betrokken bij het project. Omwonenden werden in een vroegtijdig stadium geïnformeerd over de plannen. Dit gebeurde op diverse manieren; via keukentafelgesprekken, (nieuws)brieven, inloopavonden enz. Ook zijn zij gedurende de voorbereiding en uitvoering meegenomen in het traject, hetgeen positief werkte. Lastig bleek de omgang met de grondeigenaren. Na intensief overleg werd een oplossing gevonden, waarbij alle gronden uiteindelijk 'in den minne' zijn aangekocht.

Partners die hebben bijgedragen aan de realisatie van De Doorbraak											
Aanvorderaar	Adviseur	Ontwerper	Grondverwerver	Grondverwerver	Grondverwerver	Grondverwerver	Grondverwerver	Grondverwerver	Grondverwerver	Grondverwerver	Grondverwerver
Waterschap Vechtstromen	Wierden	Alfresco	DLG	DLG	DLG	DLG	DLG	DLG	DLG	DLG	DLG
Ministerie van Infrastructuur en Milieu	Gemeente Wierden	Gemeente Tubbergen	Gemeente Overijssel	Gemeente Borne	Gemeente Almelo	Gemeente Wierden	Gemeente Tubbergen	Gemeente Overijssel	Gemeente Borne	Gemeente Almelo	Gemeente Wierden
Rijkswaterstaat	Ministerie van Economische Zaken	Ministerie van Infrastructuur en Milieu	Ministerie van Infrastructuur en Milieu	Ministerie van Infrastructuur en Milieu	Ministerie van Infrastructuur en Milieu	Ministerie van Infrastructuur en Milieu	Ministerie van Infrastructuur en Milieu	Ministerie van Infrastructuur en Milieu	Ministerie van Infrastructuur en Milieu	Ministerie van Infrastructuur en Milieu	Ministerie van Infrastructuur en Milieu

De samenwerking tussen de partners is zeer effectief gebleken. Door de doelen van alle betrokken partijen te bundelen, werd een goede basis gelegd en werd betrokkenheid en draagvlak gecreëerd. Op deze wijze werd het financieel mogelijk om deze gemeenschappelijke doelen te realiseren. Bovendien is er voldoende bestuurlijke slagkracht ontwikkeld om op deze locatie een dergelijk omvangrijk project van de grond te krijgen. De belangen van de verschillende partners waren groot, waarmee bestuurlijk ook duidelijke keuzes zijn gemaakt.

Dit project is mede mogelijk gemaakt door:

Grondverwerving

Het grondverwervingstraject van de Doorbraak liep van 2002 tot en met 2015. Bij de start van het project verliep de grondaankoop nog via de DLG, aangestuurd door de provincie. De Doorbraak was een gezamenlijk project van de provincie en het waterschap, waarbij de provincie in het gebied Ypelo al bezig

was boerderijen te saneren in het kader van de 'rood voor rood' regeling. Op uitdrukkelijk verzoek van het waterschap Regge en Dinkel kwamen hierdoor al in 2004 gronden vrij voor de aanleg van de Doorbraak. Naarmate het project vorderde raakte het waterschap vanaf 2007 actief betrokken bij de grondverwerving. De grondaankoop verliep steeds moeizamer. Er moest meer druk op de ketel komen, op meerdere locaties overleggen worden gevoerd en het was zinvol nieuwe gezichten voor de aankoop in te zetten. Al spoedig nam het waterschap de aankoop van de overgebleven percelen over en nam ook de projectmanager een actieve rol in de keukentafelgesprekken om het vertrouwen en draagvlak terug te winnen. De DLG bleef echter wel betrokken als controleur voor de aankoop. Voor elke aankoop was goedkeuring vereist van de provincie, die voor 2/3 bijdroeg aan de aankoop. In 2012 werd de Doorbraak van de Ecologische hoofdstructuur afgehaald door staatssecretaris Bleker. De provincie trok zich terug uit de grondaankoop en zette haar 2/3 bijdrage subsidie om in een restsubsidie. Vanaf die periode raakte de DLG hiermee op de achtergrond.

Onteigening

In januari 2012 eindigde de zevenjaarsperiode voor het 'in der minne' verkrijgen van de gronden. In december 2013 nam het algemeen bestuur van het voormalige waterschap Regge en Dinkel het besluit om voor de nog tien overgebleven locaties het onteigeningsinstrument in te zetten.

De 'in den minne' overleggen werden intensiever en van elk perceel werden onteigeningsdossiers aangelegd en bijgehouden. Dit was een succes en in september 2015 bleef nog één eigenaar over die weigerde te verkopen. Op 25 september 2015 ging ook deze eigenaar akkoord met verkoop en daarmee was de grondaankoop voor de gehele Doorbraak een feit.

Naarmate de tijd verstreek, stegen ook de grondprijzen. In het gebied Mokkalengoor, waar aanleg van de Doorbraak startte werden de laagste prijzen betaald. Om de grondprijzen zoveel mogelijk marktconform te verwerven, werden de volgende uitgangspunten en afspraken gehanteerd:

- Minnelijke verwerving als uitgangspunt;
- Zoveel mogelijk ruilgrond beschikbaar stellen;
- De landinrichting Enter als instrument inzetten;
- Vrijwillige kavelruil stimuleren (o.a. CKO omgeving Vloedveld Borne);
- Samen optrekken met de aanleg van het Regionaal Bedrijven Terrein RBT en elkaar niet voor de voet lopen bij de grondaankopen;
- Slimme grondruil door het bundelen van transacties in zogenaamde ABC constructies.

Deze aanpak leidde ertoe dat het oorspronkelijk geschatte bedrag voor de grondaankoop niet overschreden werd. In totaal zijn zestig grondtransacties afgesloten.

Samenvatting grondverwerving

Voor de Doorbraak is totaal 120 hectare grond verworven, waarvan vijftig hectare via de DLG. De overige zeventig hectare werd aangekocht of geruild met agrariërs en particulieren. Twee boerderijen werden aangekocht, één in het Doorbraakgebied (voorlichtingsboerderij Peeze in het deel Mokkalengoor) en één lag in het gebied Bornerbroek. Deze laatste leverde 25 hectare ruilgrond op, waarmee een patstelling ten aanzien van de grondaankoop in het gebied Bornerbroek werd doorbroken. De uitgekochte agrariër vertrok naar Drenthe (Zweeloo).

6. Bestuurlijke besluiten

Vanwege de lange looptijd van het project zijn de bestuurlijke besluiten en overige zaken in overzichtelijke schema's bijgevoegd in vier bijlagen.

Voor de bestuurlijke procesgang, besluiten en relevante gebeurtenissen zie de bijlagen 1 en 2.

Zie voor de bestuurlijke vertegenwoordiging en interne ambtelijke begeleiding de bijlagen 3 en 4.

7. Overdracht naar beheer en onderhoud

Zoals aangegeven is de overdracht naar de eenheid beheer en onderhoud in gang gezet. Dit jaar (2018) wordt het volledig afgerond. De gronden zijn notarieel overgedragen aan Landschap Overijssel (LO). De formele overdracht van het Beheer- en Onderhoudsdocument naar LO is ook dit jaar, gelijk met de interne overdracht. Doordat dit een zeer langlopend project was, waren de beheer- en onderhoudskosten voor de tussentijds gerealiseerde projectonderdelen tot nu toe geborgd binnen het project. Dit was geen onderdeel van de oorspronkelijke projectraming. De acties, zoals vastgelegd in het beheer- en onderhoudsdocument, moeten overgenomen worden door de afdeling beheer.

Het beheer en onderhoud van de vele infrastructurele kruisingen, bruggen, fiets- en wandelpaden etc is grotendeels overgedragen naar de wegbeheerders (gemeenten, provincie, rijkswaterstaat, Prorail, etc). De overdracht van de twee fietspaden in de Doorbraak, twee bruggen en een duikerbrug naar de gemeente Almelo is in een afrondende fase. Met de gemeente Borne moet nog een overdracht geregeld worden voor een duikerbrug. Planning is om deze actie dit jaar af te ronden.

Resterende werkzaamheden na 2018 zijn:

1. Dam in de Loolee. Voorbereiding en realisatie van deze dam gaat met een nieuwe opdracht. Het vooronderzoek start waarschijnlijk dit jaar en wordt medio 2019 afgerond. Het project kan hierna starten en kan volgens procedures medio 2021 afgerond worden.
2. Bestemmingsplannen. Zodra de gemeente Almelo in 2021 het bestemmingsplan buitengebied herzielt, gaat het waterschap een partiële herziening aanvragen voor de gehele Doorbraak. Deze procedure wordt waarschijnlijk in 2022 afgerond.

8. Conclusies, leer- en verbeterpunten

Communicatie

Vanaf de start was er veel weerstand en weinig vertrouwen. Bij de wisseling van projectleider in 2004 werd ook de communicatiestrategie aangepast; open en transparant communiceren werden de uitgangspunten. Bovendien werden heldere verwachtingen geschetst. Oók wanneer er geen positief nieuws was, werd er gecommuniceerd. Door het houden van vele persoonlijke keukentafelgesprekken, inloopbijeenkomsten en ambassadeurs stimuleren de positieve berichten te laten vertellen, ontstond er langzamerhand meer draagvlak en vertrouwen in het gebied. En werden omwonenden trots op wat er ontstond. Dit werd ook door de pers opgepakt. Het doorgaan met de werkzaamheden op gevoelige locaties leverde ook een positieve bijdrage, aangezien hiermee de daadkracht van het waterschap onderstreept werd.

Belangrijk was de nieuwsbrief, die jarenlang een aantal keren per jaar een vaste groep omwonenden bereikte en onder meer een fotowedstrijd over de Doorbraak bevatte. De omgeving en stakeholders konden de stand van zaken blijvend volgen en indien nodig gerichte vragen stellen. Uit de enquêtes die gehouden werden onder de lezers, bleek dat de nieuwsbrief goed gelezen en gewaardeerd werd. Steeds vaker meldden recreanten of natuur- en dierliefhebbers zich aan als abonnee.

Verbeterpunt is om voor aanvang van de start van een dergelijk groot project goed af te wegen of subsidiemogelijkheden opwegen tegen het ontstaan van draagvlak. Externe financiering staat soms op gespannen voet met het verkrijgen van draagvlak. Een oplossing hiervoor is om geen externe financiering aan te vragen, echter hierdoor was realisatie van het project niet mogelijk.

Vooraf moet altijd bekeken worden hoe een proces zo ingericht kan worden dat er voldoende tijd is voor het winnen van draagvlak. Op het moment dat de eerste schop bij Ypelo in de grond ging, was er nog geen draagvlak voor de plannen. Maar door de subsidiedeadline moest er wel worden begonnen. Agrariërs stonden met spandoeken en trekkers te protesteren tegen de plannen. Via de pers werd hier nog eens extra de nadruk op gelegd. Hierdoor moest er later veel vertrouwen worden teruggewonnen van de omgeving. Bij het project de Doorbraak werd anderzijds door een relatief snelle start het punt van 'no go' overwonnen. Indien de start jaren was uitgesteld voor het verwerven van meer draagvlak was, naar verwachting, de eindstreep van de doorbraak niet bereikt. Temeer ook omdat de beleidslijnen voor ecologische verbindingzones aan het veranderen waren.

Tweede belangrijk aandachtspunt is het managen van verwachtingen. Communiceer altijd duidelijk en eerlijk welke ruimte er is voor bijvoorbeeld inspraak.

Inrichting

De benodigde 75 meter brede integrale inrichting voor natuur en water is, ondanks de weerstand van de agrariërs, gerealiseerd. Zij hadden in principe geen probleem met de aanleg van een beek, maar wilden vanwege de grondbehoefte de Doorbraak uitgevoerd zien als een 35 meter breed kanaal. Deze inrichting paste echter niet in de inrichtings- en beleidsuitgangspunten. Uiteindelijk moest de Raad van State hierover beslissen. Door de goede voorbereiding en onderbouwing is de 75 meter brede inrichting door de Raad van State goedgekeurd. Een deel van de Doorbraak langs het RBT kreeg een gemiddelde breedte van 150 meter om de opgeofferde natuur te compenseren.

De natuurlijke inrichting voldoet aan de gestelde eisen vanuit EHS en ontwikkelt zich volgens deskundigen boven verwachting. Zeldzame planten zijn waargenomen en diverse vogels zijn gaan broeden (ooievaar, ijsvogel, grote gele kwikstaart) en er verblijven diverse watervogels.

De meeste kunstwerken zijn overgedragen aan de wegbeheerders. Het beheer en onderhoud van de Doorbraak is in een document vastgelegd en biedt de beheerders van landschap Overijssel en het waterschap een handvat voor onderhoud en monitoring.

Onteigening

Een zeer gevoelig thema was de bestuurlijke stap tot het nemen van een onteigeningsbesluit. In het bestemmingsplan stond opgenomen dat de Doorbraak in tien jaar gerealiseerd zou worden. In het bestuurlijk compromis tussen het waterschap en de gemeente Almelo stond dat de eerste zeven jaar getracht zou worden de gronden in der minne te verwerven. In 2012 verstreek deze termijn en werd onteigening noodzakelijk voor een aantal locaties. Het duurde echter nog tot eind 2013 voordat er een besluit genomen was. Op bestuurlijk niveau, vanuit zowel de Provincie als het waterschap, bleef onteigening een heel gevoelig punt. Projectmatig bleek de zevenjaarstermijn veel te ruim, waardoor zorgvuldig plannen moeilijk was.

Verbeterpunt is om de termijn waarin de gronden in der minne verworven moeten worden naar beneden bij te stellen, naar bijvoorbeeld drie jaar. Er is dan duidelijkheid naar de omgeving en kan er een planning op gemaakt worden. Voorwaarde is dan om in soortgelijke trajecten, de onteigeningsdossiers vanaf het begin vast te leggen, los van de vraag of deze dossiers nu wel of niet ingezet worden. Het belang van onteigening moet bestuurlijk voor de start van een project afgewogen worden en niet verschoven naar de toekomst of tijdens het uitvoeringsproces.

Bestuurlijke rol

Gedurende de looptijd van het project hebben er meerdere wisselingen van bestuurders plaatsgevonden. In een dergelijk proces is het belangrijk dat bestuurders eenduidig optreden en vasthouden aan de gemaakte afspraken.

Advies is om belangrijke besluitvorming aan het einde van een bestuursperiode in een overdrachtsdocument vast te leggen, om tegenstrijdige berichten en verschillen in verwachtingen te voorkomen.

Bestuurlijke daadkracht

Het waterschap Regge en Dinkel, en daarna Vechtstromen heeft, ambtelijk en bestuurlijk voldoende daadkracht getoond om een dergelijk ruimtelijk en risicovol project succesvol af te ronden. Een aandachtspunt hierbij is dat de verantwoordelijke portefeuillehouder en de interne opdrachtgever voldoende tijd, aandacht en kennis kunnen besteden aan een dergelijk project.

Een voorbeeld van daadkracht is de standvastigheid die nodig was voor de onderbouwing van de breedte van 75 meter van de Doorbraak. Bij de ecopassage RW35 werd door bestuurders lang en stevig gediscussieerd over wie wat zou betalen. Bij sommige deelprojecten had het waterschapsbestuur weinig tot geen invloed. De complexiteit en bewustwording van een dergelijk groot project moet bij het bestuur vooraf goed bekend zijn. Zodat consequenties afgewogen kunnen worden.

Continuïteit

Tijdens de lange aanlegperiode van de Doorbraak was er sprake van vele veranderingen en nieuwe ontwikkelingen. Voorbeelden hiervan zijn bestuurlijke en ambtelijke wisselingen, de EHS, de KRW, de reconstructie, bestemmingsplannen, de landinrichting, het RBT en de CKO. Verder hadden de subsidiedeadlines invloed op de planning, realisatie en communicatie.

Deze ontwikkelingen drukten een forse stempel op het proces, de uitvoering en de grondverwerving. Het continu actualiseren, waarbij je moet terugkijken en vooruitkijken, is een must om draagvlak (onder meer voor de grondverwerving) te behouden en continuïteit te waarborgen.

Projectsturing

Door de vele wisselingen op bestuurlijk en ambtelijk niveau moest kennis telkens opnieuw worden overgedragen en ging deze soms deels verloren. Bovendien kreeg het project hierdoor te maken met veranderende belangen. Dit bemoeilijkte de projectsturing. Zoveel mogelijk continuïteit in de sturings- en adviesrollen aanbrengen is erg belangrijk.

Een dergelijk project verliest na jaren aantrekkingskracht, er zijn andere zaken die aandacht vragen. Dit bleek ook uit de continuïteit. In de eerste jaren was dit in het project goed geborgd. In de laatste jaren waren er veel wisselingen in de aansturing, waardoor de aandacht verslaptte.

Financiën

Op basis van de voorgaande informatie zijn algemene en ook meer specifieke conclusies te trekken.

De totale projectkosten zijn €11,7 miljoen en de totale projectopbrengsten zijn €4,1 miljoen hoger uitgekomen. Als resultante vielen de netto projectkosten (kosten minus opbrengsten) €7,6 miljoen hoger uit. De doelstelling om 50% van de kosten extern te financieren is bijna volledig gehaald. Dit is 49,5 % geworden. Het project de Doorbraak is financieel duurder geworden, maar gezien de extra opgaven en doelen gesproken kan worden van een financieel gezond project.

Planning

Het eindresultaat van de Doorbraak is met een paar maanden uitloop bereikt. Op de dam in de Loolee na is het ontwerp volledig uitgevoerd en deze voldoet aan de gestelde hydrologische uitgangspunten. Het water stroomt hierdoor nog niet volledig in de Doorbraak, maar de veiligheid van het gebied is gewaarborgd. De overdracht van het beheer en onderhoud, opgenomen in een BOD, vindt dit jaar plaats.

Doelen

Alle beoogde doelen zijn gerealiseerd, behoudens de waterverdeling bij de loolee. Zo is de afkoppeling van het stedelijk water een feit. De Doorbraak voert alleen landelijk water af en geeft extra een waterberging (320.000 m³) en ruimte voor waternood (600 ha). De bruggen en duikers zijn iets overgedimensioneerd en daarmee afgestemd op de klimaatontwikkeling.

Beheer en onderhoud

Het is bij dergelijk grote projecten essentieel om beheer en onderhoud vanaf de start te betrekken en alle afspraken hierover vast leggen. In het geval van de Doorbraak was het doel om pony's het droge deel van de Doorbraak te laten begrazen om verbossing te voorkomen. De inzet van pony's bleek echter onvoldoende, de Doorbraak zou binnen een paar jaar dichtgroeien met bomen, er trad verbossing op. De niet gewenste bomen moesten zo snel mogelijk verwijderd worden om de hydraulische afvoer te waarborgen. *Leerpunt* is dat, om verbossing tegen te gaan, meerdere begrazingsmethoden in de startfase af te wegen en vervolgens deze in de praktijk te toetsen voordat er een definitieve keus gemaakt wordt. En daar waar nodig extra machinale inzet afwegen. Vooral in de eerste jaren na aanleg is extra maaien noodzakelijk om boomvorming te voorkomen.

Richting het bestuur is altijd gecommuniceerd dat een natuurlijke inrichting van de Doorbraak minder onderhoudskosten met zich mee zou brengen. In de praktijk blijkt echter dat verbossing zeer snel gaat, terwijl het streefbeeld voor de Doorbraak een open landschap is. Het onderhoud moet op dit streefbeeld zijn afgestemd en er moet dus wel rekening gehouden worden met een kostenpost.

Uit de hydrologische doorrekening blijkt tevens dat het onderhoud kritisch is. Een teveel aan begroeiing levert al snel een ongewenste opstuwing op. Beheer en onderhoud moeten hierop afgestemd zijn.

Het beheer en onderhoud zijn tijdens de looptijd van het project vanuit het project opgepakt en gefinancierd. Dit was een continue zoektocht naar optimalisering. Een goede aanpak, zo bleek, aangezien de beheer- en onderhoudservaring telkens op een vervolgdeel kon worden toegepast. Aandachtspunt is om de gedurende het project opgedane ervaringen te delen, waardoor toegewerkt kan worden naar juiste beheer- en onderhoudsplannen.

Monitoring

Dit is een aandachtspunt. Voor dat het project in uitvoering ging, zijn er meetbuizen in het gebied geplaatst om de grondwatersituatie te volgen. Gedurende het project zijn diverse zaken gemonitord (verwerkt in rapportages) en is geïnvesteerd in apparatuur om vroegtijdig metingen te verrichten. Vanuit het project zijn dus niet alleen het onderhoud en beheer over de twaalf jaar bouwtijd betaald, maar ook de monitoring, de grondwatermeetpunten en de debietmeetinrichtingen.

Geadviseerd wordt om een meetsysteem en een monitoringsplan op te zetten voor de start van elk project en de kosten eventueel in het project op te nemen. Hiervoor moet iemand verantwoordelijk voor zijn, die tevens het beheer en onderhoud van dit systeem op zich neemt.

Extra resultaten

Het project heeft ook niet geplande resultaten opgeleverd.

- Zo zijn er fietspaden en wandelpaden aangelegd, waar tot op heden veel gebruik van wordt gemaakt. Regelmatig verschijnen er foto's in de (sociale) media, waarbij de Doorbraak en het waterschap Vechtstromen worden genoemd.
- Er is nog steeds veel behoefte aan excursies en lezingen. De oorspronkelijke weerstand vanuit de landbouw is grotendeels weggenomen, men is tevreden over de ruilpercelen en de verbetering van de percelen.
- In Bornerbroek heeft de plaatselijke MKB zich verenigd met de naam 'Doorbraak'.
- Scholieren en studenten melden zich nog vaak voor een studieopdracht over de Doorbraak. Inmiddels zijn verschillende onderzoeks- en afstudeeropdrachten gedaan over uiteenlopende aspecten van het project of de beek, van MBO tot Universitair niveau.
- De voorlichtingsboerderij krijgt een nieuw leven en is volledig in het hart gesloten van de stichting Bornerbroek en de Bornerbroekers.
- De Doorbraak is bekend in architectonisch Nederland, is geplaatst op de Canon van het Nederlandse landschap en kreeg alle aandacht op het Deltacongres in Apeldoorn.
- Tot slot werd de Doorbraak vertaald in de vorm van zeven sculpturen van kunstenaar Rinus Roelofs. Deze zijn allemaal te vinden langs de beek.

Bijlagen

BIJLAGE 1: Overzicht bestuurlijke procesgang, besluiten en relevante gebeurtenissen 1995-2010

BIJLAGE 2: Overzicht bestuurlijke procesgang, besluiten en relevante gebeurtenissen 2011-2019

BIJLAGE 3: Overzicht bestuurlijke vertegenwoordiging en interne ambtelijke begeleiding 2000-2013

BIJLAGE 4: Overzicht bestuurlijke vertegenwoordiging en interne ambtelijke begeleiding 2013-2018